

Jan Steenberg 1966

Kasted. Gravmæle udført 1799—1803 over Ancher Jørgen Secher til Kærbygård og hustru på kirkegårdens nordvestre hjørne (p. 1607). — *Monument 1799—1803 to Ancher Jørgen Secher, Kærby-gård, and his wife, in north-west corner of churchyard.*

N.E. 1967

Fig. 1. Kasted. Kirken set fra sydøst. — *The church seen from south-east.*

KASTED KIRKE

HASLE HERRED

Da der hverken svaredes kirkelam eller kirkehavre til biskoppen eller visitationsgebyr til ærkedegnen¹, har kirken rimeligvis været inkorporeret i et kloster, formodentlig Alling kloster, der dels synes at have oppebåret visitationsgebyret, dels ejede Kærbygård og nogle gårde i Kasted by. 1574 ansøgte præsten i Brabrand kongen om at få en af disse gårde udlagt til annekspræstegård og påstod, at præsterne havde haft indtægter af gården, medens klostrene var ved magt². Ved brev af 1. april 1699 overlod kongen kirketienden og kirkens øvrige indkomster til biskoppen, der til gengæld skulle vedligeholde bygningen og afholde kirkens andre udgifter, dog uden ret til at kalde sognepræsten³. Kasted kirke tilhørte bispeembedet til 22. juni 1802, da sogneboerne i henhold til kgl. bevilling af 10. april 1801 fik skøde på kirketienden⁴. 1. januar 1910 overgik kirken til selveje.

Kirken, der tidligere var *anneks* til Brabrand, blev 1. januar 1868 annekteret Tilst.

Kirken er rejst vestligst på Kasted ås, på en mindre banke, der er højest lidt øst for korets gavlj; på denne side går en hulvej langs kirkegårdsdiget. Mod

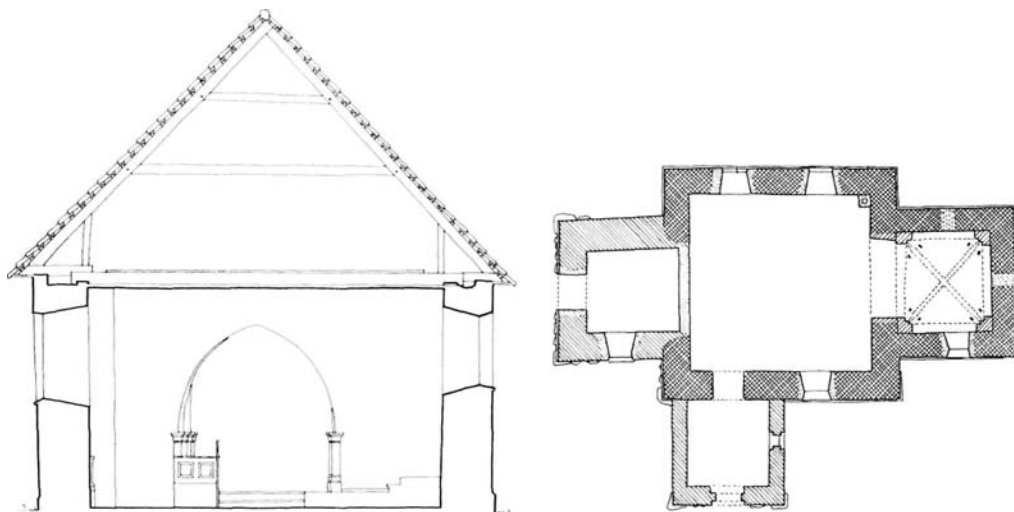

Fig. 2. Kasted. Tværsnit 1:150. Målt og tegnet af TF og KdeFL 1969. — *Cross-section 1:150*. Fig. 3. Kasted. Plan 1:300. Målt af C. G. Schultz, tegnet af KdeFL 1978. — *Ground-plan 1:300*.

de andre verdenshjørner falder terrænet med jævne eller stejlere skråninger ned til lave, delvis sumpede arealer, der isolerer kirkebakken og afskærer den fra landsbyen, som strækker sig langs bygaden. Mod nord, på den anden side Egå, ligger Kærbygård.

Kirkegårdens hegn og indgange. Den tætte, lille kirke står midt på den næsten kvadratiske kirkegård, der på alle sider hegnes med markstensdiger og næppe har været udvidet, før den 1977 øgedes med godt lire meter på sydsiden. Hovedindgangen, som altid synes at have siddet sydligst i østsiden, er udformet med jerngitterlåger mellem murede, hvidkalkede piller, vist udført 1867⁵. Dengang var der trætremmefløje her og i fodgængerlågen midt på vestsiden, hvor kirkestien fra Kastedgård slutter. Et *træskur* med redskabsrum og toiletter opstilledes 1973 på støbte stolper nordøst for kirken.

Med undtagelse af sydsiden kantes kirkegården med elm og ask, hvoraf en del er plantet ved midten af forrige århundrede af Kærbygårds ejer⁵. Fire store linde markerer hjørnerne af det Secherske gravsted nordvest for tårnet (jfr. gravminder).

Kirken består af kor og skib, der antagelig er opført i sidste halvdel af 1100'rne, samt to senmiddelalderlige tilbygninger: våbenhus foran syddøren og et tårn i vest. Tårnets øvre del, der tidligt blev nedbrudt, er nyudført 1935. Kirkens orientering har en mindre afvigelse mod syd.

Kor og skib, der har samme højde, er bemærkelsesværdige ved begge at have på det nærmeste kvadratisk grundplan; indvendig måler skibet godt syv meter, koret ca. fire. Murene er opført med veltildannede *granitkvadre* på skråkant-

Aksel Skov 1935

Fig. 4. Kasted. Kirken set fra vest før tårnets forhøjelse. -- *The church seen from west before the tower was increased in height.*

sokkel over en få centimeter fremspringende markstenssyld, der sine steder træder frem på grund af terrænets erosion. Begge bygningsafsnit er 12 skifter høje over soklen, de nedre lag måler 50—40 cm, højere oppe omkring 30 cm; på murenes øvre halvdel er der ikke gennemløbende skifter mellem kor og skib, hvilket måske røber en mindre byggepause under opførelsen. Det er imidlertid tydeligt, at alle murafsnit i tidens løb er omsatte⁶.

Døre og vinduer. Begge portaler er enkle: den søndre, der er i brug, er rundbuet med stik af kilesten; anslagsfremspringet hugget bort. Den nordre, der er tilmuret og delvis ødelagt ved et nyere vindue, synes at have været af rektangulær form. Ingen oprindelige vinduer er i behold; ved Kastedgård ligger en rektangulær monolitoverligger af rødlig granit, hvor den rundbuede åbning har lysningsbredden 37,5 cm.

Ændringer og tilføjelser. I tiden omkring år 1500 blev der i koret indbygget *krydshvælv*, båret af falsede hjørnepiller uden vederlagsmarkering (jfr. kalkmalerier), og til skibet føjet våbenhus og vesttårn. At korets nordvestre hjørnepille mangler forlæg for hvælvrribbe og springer frem for korbuens vange, tyder

på, at triumfbuens omdannelse til den nuværende, spidse form har fundet sted før eller samtidig med hvælvslagningen.

Våbenhuset foran syddøren, der er kvadratisk i grundrids, og hvis kip netop når sugfjælen ved skibets tagfod, er på en syld af marksten rejst af munkesten i munkeforbandt på sokkel af granitkvadre; enkelte kvadre er med dekorativt sigte placeret i façaderne. I den udekorerede, kamtakronede gavl sidder en til begge sider falset døråbning, som 1905⁵ forhøjedes og fik sin nuværende, spidsbuede form. I østmuren er et fladbuet til begge sider falset vindue. 1827⁷ var der intet loft i våbenhuset; 1862⁵ nævnes bræddeloft, der 1881⁵ ønskedes fornyet, hvilket vist først skete samtidig med indgangsdørens forhøjelse; af hensyn til den knebne plads blev loftsplankerne sømmet på spær og hanebånd.

Tårnet ved skibets vestgavl er i tre stokværk og består af en senmiddelalderlig underdel og et klokkestokværk fra 1935⁵, tegnet af Aksel Skov. Underdelen er på en markstenssyld, der særligt træder frem på vestsiden, opført af granit og tegl; façadernes nedre partier er overvejende af kvadre, der utvivlsomt hidrører fra skibets vestgavl⁸, indbefattende skråkantsoklen på tårnets vestside. Højere oppe er munkestenene muret i munkeforbandt, i bagmuren med midt-ridsede lodfuger og foroven indskårne lejefuger. På murens indersider indgår marksten, hvor omkring der i mørtlen er indtrykket småsten og teglstumper, et bygge- teknisk træk, der karakteriserer en række tilbygninger på Århuseggen fra perioden omkring år 1500.

Tårnets middelalderlige murværk stopper i højde med skibets tagflader, der før 1935 var ført hen over underdelen. Der er imidlertid ikke grund til at tvivle på, at tårnet oprindeligt førtes op til planlagt højde og først ved en senere lejlighed blev delvis nedbrudt. Muligvis er denne reduktion foretaget omkring 1630 da kirkens tilstand var så dårlig, at der fra kancelliet tilgik lensmanden ordre om at yde den bistand⁹.

Tårnrummet, der har fladt, pudset loft¹⁰ og tidligere tjente som kapel (jfr. åben begravelse), stod indtil 1901 i forbindelse med skibet; i sydsiden har der været et formentlig oprindeligt vindue, der 1862⁵ var tilmuret. Det eksisterende indsat, da rummet 1901 indrettedes som ligkapel, og der i den indtil da lukkede vestmur blev brudt en rundbuet portal, hvortil anlagdes en udvendig granit-trappe. Gennem en fladbuet døråbning i nordsiden er der ved hjælp af en stige adgang til mellemstokværket, i hvis vestmur sidder en, siden 1935 tilmuret, udvendig spidsbuet, indvendig fladbuet åbning, hvori klokken hang før tårnets genopbygning⁵; klokkens placering »i muren på kirkens vestre gavl« nævnes første gang 1682—83¹¹.

Istandsættelser og vedligeholdelse. Et syn 1702¹² beskriver kirkens tilstand som god. 1816¹³ fandtes kirken mørk, og der ønskedes nye vinduer; 1862⁵ var der i skibet to, i koret eet trævindue, hvis »form er kantet, fordybningerne har

Fig. 5. Kasted. Indre set mod øst. *Interior facing east.*

N.E. 1977

derimod runde buer«. 1867—68⁵ blev brudt endnu et vindue i skibets nordside, og alle steder indsattes jernrammer. I koret ønskedes ankerbjælkerne fjernet. 1882—83¹⁴ gennemførtes en større istandsættelse, som bl.a. synes at have omfattet nye gulve i skibet; her var måske bevaret den pikstensbro, som 1845¹⁵ ønskedes afskaffet med henvisning til, at den ikke længere var tilladt i skolerne. I stedet lagdes træ i stolestaderne og sekskantede, grå og gule fliser i midtgangen. Samtidig blev væggene cementpudsede, og tagværkerne, tagstenene og taggavlne fornyet. Nogle år efter foreslog synet, at væggene skulle stryges med lilla-gråt, i koret med en lidt mørkere tone; en ny farveholdning kom på tale 1903⁵, og 1914 blev rummet hvidtet. Skibets træloft, hvis bjælker bar re-

Fig. 6. Kasted. Korhvælvets kalkmalede udsmykning (p. 1598). - *Mural decoration of chancel vaulting.*

N. E. 1977

ster af barok dekoration med guirlander og plantemotiver i rød, sort og blå kalkfarve¹⁶, blev forskallet, pudset og hvidtet 1861⁵. 1898 opstilledes en kakkellovn i skibets nordøstre hjørne.

Kirken står efter istandsættelse 1973 ved Bent Meyer i blank mur med teglhængte tage, hvilket materiale første gang nævnes 1682—83¹¹. I det indre er der bræddegulv i kor og stolestader, de ovennævnte fliser i midtgangen og i våbenhuset røde munkesten på fladen. Det fornyede træloft med synlige bjælker er rødmalet.

KALKMALERIER

Ved kirkens istandsættelse 1973 afdækkedes og restaureredes en senmiddelalderlig dekoration i kørets hvælv^{16a}, hvorimod rester af en yngre indskrift under korbuen atter overkalkedes.

Korhvælvets udsmykning (fig. 6), fra 1400'nes sidste fjerdedel, er af egnens

N. E.1968

Fig. 7. Kasted. Den tidligere altertavle, med maleri af P. A. Lyders 1879 (p. 1600). — *The former altarpiece with painting by P. A. Lyders 1879.*

almindelige type med brede sparrer eller siksakbånd på ribberne ledsaget af krydsende rundbuer. Hvælvpillernes vederlag markeres af bånd eller kontureret siksakmønster, der genfindes over skjoldbuerne, med en fransk lilje i toppen. I ribbekrydset samt i øst- og nordkappen ses en hvirvelroset. En enkel, varieret indramning findes omkring sviklernes spygatter. I nordre kappes østside ses i profil et rødbrunt narrehoved med grå tophue, i søndre kappes østsvikkel et bomærke. Den velbevarede dekoration i rødt og sort med varierende farvetoner står på oprindelig kalkbund.

Rester af en †kalkmalet *indskrift*, måske en † præsterække, fra o. 1598, fandtes 1973 under korbuens sydside. Af de løsevne bogstaver, rødbrune versaler malet over dyb indridsning, kunne læses »domini« og »1598«.

INVENTAR

Oversigt. Skønt uden patronatstilknytning til den nærliggende Kærbygård, men formodentlig begrundet i dens anvendelse som gravkirke for gården, har kirken nydt godt af de forskellige ejeres gavmildhed: medlemmer af familien Skade har i 1600'ernes sidste halvdel skænket dåbsfad, alterstager, tlysestager og tmessehagel, en senere ejer, Jørgen Bielke og hustru, har 1714 givet alterkalken. Sidst har Ancher Jørgen Secher sat sin hustru og sig selv et minde i tidens nyklassicistiske stil på den lille, fredelige kirkegård.

Alterbord, 1973, træpanel beklædt med grå hessian. 1862 bestod † *alterbordet* af en »stensætning bepansret med brædder«⁵; panelet fornyedes 1896¹⁷.

† *Sidealterbord*. I skibets sydøsthjørne fremkom 1973 ved gulvoptagning rester af sokkel, formodentlig fra et sidealterbord.

† *Alterklæder*, anskaffet 1844¹⁸ og 1862⁵, sidst af rødt fløjls med forgyldt kors på forsiden.

Som *udsmykning ved altret* tjener siden 1973 dels et glat egetræskors, ophængt på østvæggen, dels som dekoration på bordet de nedenfor omtalte store, barokke alterstager, hvorimellem alterkande og oblatæske er anbragt.

Den tidligere *altertavle* (fig. 7), fra 1879⁵, er et oliemaleri på lærred af den genopstandne Kristus, signeret »P. A. Lüder(!) 1879«; enkel, nygotisk ramme. Nu anbragt i tårnrummet. 1872—79⁵ var på alterbordet opstillet et lille kors i stedet for den fjernede † *altertavle*, der 1862⁵ karakteriseredes som meget gammel og mindre skøn, med enkelte »udhugninger« af engle, der for størstedelen var plumpt udførte; et årstal »1847« angav et stalfferingsår.

Altersølv. Alterkalk (fig. 8), formodentlig skænket 1714 (jfr. indskrift), men samlet af dele fra forskellig tid; 17,2 cm høj. Ældst, antagelig fra 1600'ernes begyndelse, er den sekstungede fod med de spinkle rundstave på standkanten, de sekskantede skaftled, samt muligvis knoppen, hvis drevne, rhombeformede blade er smykket med graverede blomster. Rudebossernes endeplader har graverede bogstaver »Iesvs« (en blanding af versaler og skønskriftsbogstaver) og et georgskors, rimeligvis tilføjet 1714 da kalken fik sit store bæger. Herpå er graveret to våbner for Rielke og Rosenkrantz, hvis hjelmtegn er flankeret af initialerne, henholdsvis »I R« for Jørgen Rielke til Kærbygård (d. 1724) og »I D R« for hans hustru, Ide Dorothea Rosenkrantz (d. 1733). Under fodplade-tungerne ses dels mestermærke for guldsmeden Johan Henriksen Plumb, Århus (Røje nr. 1362), dels en graveret indskrift: »Dato d. 11. Novb. 1714«, der formentlig henviser til året for kalkens overdragelse. Under en anden fodtunge er indprykket »V (dvs. vog) 18 L. 1849«, dvs. vægten efter at kalken nævnte år var »forstørret«, således som ønsket det foregående år, da man anså kalkens bæger for at være alt for lille¹⁵. Formodentlig har man øget bægeret i højden, måske også i bunden. Den øvre, tilføjede rand, der 1865 ønskedes forgyldt ud-

N. E.1968

Fig. 8—9. Kasted. 8. Alterkalk, formodentlig skænket 1714, men bestående af ældre dele (p. 1600). — *Chalice, supposedly donated 1714, but made up of older components.* 9. Alterstage skænket 1654 af Ove Skade og hustru, Augusta Margareta Marschalck til Kærbygård (p. 1601). — *Candlestick donated 1654 by Ove Skade and his wife Augusta Marschalck of Kærbygård.*

vendigt ligesom bægeret indvendigt, er senere fjernet, muligvis ved istandsættelsen o. 1879⁵. Nyere halvlåg med tud.

Disk, anskaffet »1851«⁵, hvilket årstal ses graveret under bunden sammen med de to gange anvendte stempler for guldsmeden, »Wolf«, G. Chr. Adler Volf (Bøje ny udg. 1954 nr. 1677) og bynavnet »Aarhus«. Glat, med cirkelkors på randen; rester af forgyldning på oversiden. 13,4 cm i tvm.

† *Alterkalk* og †*disk* var ifølge inventariet 1681/82 af messing¹⁹; det følgende år bemærkes, at altersættet var foræret af sognepræsten (Søren Nielsen Braband) og hustru¹¹.

Alterkande og *oblatæske* af porcelæn, sorte, med guldkors og -kanter, kanden bestilt 1844¹⁸ fra den Kgl. porcelænsfabrik, æsken 1862⁵ fra Bing & Grøndahl.

Sygesæt, 1873, ganske svarende til Tilsts (p. 1580). † *Sygesæt*, af tin, anskaffet 1683/84. Kalk og disk var indfattet i en flaske med skrue på¹¹.

Alterstager (fig. 9). »Anno Christi 1654 / forærte welbyrdig Ofte Schade hans

kongel: høyheds / printsens hofmester denne alterstage til Kasted kirke«. Den anden stage har tilsvarende indskrift, men med følgende variationer: ». . welb: frv Avgvsta Margareta Marschalck Offe / Schades til Kierbygaard ..«²⁰. De pragtfulde, vægtige messingstager, ca. 52 cm høje til den flade lyseskål, hviler på tre fladtrykte kuglefødder. Begge stager er nu uden lyseholder²¹, der ses på fig. 9, og som er erstattet af en lysetorn af træ. Indskriften står på fodskålens to kraftige vulster (i tre linier), med graverede, dobbeltkonturerede versaler på prikket baggrund; leddenes overside er smykket med spinkle, prikkede bølgeranker, lilje- og plantemotiver. På stagerens midtled er ved skruer fæstnet støbte messingvåbner for henholdsvis Skade og Marschalck.

Et par mindre † *lysestager*, af messing, var ifølge inventariet 1682/83¹¹ foræret af Christoffer Skade (1578—1654), ovennævntes far.

Krucifiks, se kistekrucifiks.

† *Messehagler*. 1681—83¹¹ opregnes blandt inventaret en gammel hagel af ostindisk atlask »med Blommer udi« (blomster), foræret af velbyrdige jomfru Judithe Catrine Skade til Kærbygård (datter af ovennævnte Ove Skade, d. 1678), formodentlig omsyet af en af giverens finere kjoler. 1862⁵ var kirkens hagel af fint sort klæde med sølvgaloner.

Et † *ildkar* af jern, omtalt i inventariet 1681/82¹¹, muligvis et fyrfad.

Alterskranke, o. 1872⁵, af drejede balustre, opstillet med bue ud for altret. 1862⁵ var †skranken lige.

Døbefont, romansk, af granit, kummen af grovkornet, blågrå, foden af mere finkornet, lysrød granit, tilsyneladende i ny tid rødkalket. Den glatte kumme, ca. 72 cm i tv., har dobbelt tovstav langs mundingsranden og lille rundstav ved overgangen til det lave skaftled. Foden er terningformet, med øvre, kraftig vulst, små mandshoveder på hjørnerne og på siderne lave bueslag dannet af spinkel stav, hvorunder der på alle sider midtpå er en flad cirkelskive endende i lille tap. Under korbuen i nord.

Dåbsfad, o. 1650, rimeligvis identisk med det der i inventariet 1682/83¹¹ omtales som »1 bred, slet (glat) messingbecken, foræret af velb. Christoffer Skade« (d. 1654). 60,5 cm i tv., 8 cm dybt og med en 3,5 cm bred rand; tilpasset fontekummen.

Dåbskande, 1888⁵, af tyndt, lyst messing, 34,5 cm høj; under bunden gørtlerens stempel: »H. Chr. Hansen, Aarhus«.

Enkel *prædikestol*, 1700'rne, blot bestående af to vinkelstillede fag, åbne mod murstenstrappen langs sydvæggen og med det ene fag sluttet til samme væg. De to storfelter har fyldingsfelter med øvre, skråt afskårne hjørner udfyldt af skåret bladornament. Profilgesims og lav, omløbende frise og postament med fremspring for de glatte søjler, anbragt foran smalfelter, der i fagenes sammenstød er skråt afskåret. 1973 snedkermæssigt istandsat²² og nymalet i to grå nu-

N. E. 1968

Fig. 10. Kasted. Kistekrucifiks (p. 1607). — *Coffin crucifix.*

ancer med forgyldning på lister, søjledetaljer og blade. 1862⁵ stod stolen egetræsmalet.

Stokværk, 1846-47¹⁵, glatte gavlplanker med udsavede topstykker over pro-filliste samt døre med enkeltprofilerede fyldinger. I vægpanelet vestligst mod nord indgår en planke, der sandsynligvis stammer fra et ældre † *stolesæt*; heri er indskåret et ca. 35 cm højt Jesumonogram, dannet af frakturbogstaver. 1872 blev korets vægge beklædt med panel, og 1893 gjordes stolene mageligere ved at ryglænene lik en mindre hældning, og sæderne forøgedes i bredden⁵. Stole-værket står svagt lysegrønt, 1893⁵ blev det egetræsmalet. Små messinglyseholdere på alle gavle.

† *Præstestolen*, hvis plads 1862 var i koret for enden af alterbordet, fjernedes 1868 sammen med † *degnestolen*, der stod i korets sydvestre hjørne. I stedet fik præsten en lænestol i koret⁵, og den øverste mandsstol indrettedes til degnen med et lille pultbrædt støttet af knægte.

Orgel, bygget 1973 af Bruno Christensen & sønner, Terkelsbøl. Fire stemmer,

et manual («kisteorgel»). Tidligere anvendtes et †*harmonium*, skænket 1940²³.

Salmenummertavle, 1973, til ophængningstal. To tavler, fra 1800'ernes senere del, henholdsvis med rundbuet gavl og beregnet til skydetal og med lav »renæssancegavl«, til ophængningstal, ligger nu i redskabsrum og ligkapel.

Et †*maleri*, »Christi Fremstilling i Templet efter Renselsestiden«, hang 1862⁵ på skibets nordvæg; formodentlig identisk med det gamle maleri, der 1851¹⁵ havde stået adskillige år bag altret, og som man da mente burde restaureres og genophænges til kirkens prydelse.

To *lysekroner*, skænket 1940²⁴, en lille, seksarmet, i koret og en stor, tiarmet, i skibet, begge beregnet til stearinlys ligesom de to samtidige lampetter.

Klokker. 1) Fra 1400'erne eller begyndelsen af 1500'erne²⁵, kun 38 cm i tv., skriftløs. Om halsen tre spinkle tovstave samt lige over slagkanten to tætsiddende stave. Kronen har bevaret to hanke prydet med dobbelt tovstav, to andre er afbrudt; jernknebel. Nyere ophængning, men ude af brug, i tårnets vestre glamhul. Hang 1862⁵ i en »fordybning« i kirkens vestgavl.

2) 1931, fra »De Smithske støberier i Aalborg«; på klokkelegemet vers af pastor L. J. Hansen²⁶, indskriften med majuskelagtige versaler. 77 cm i tv. I tårnets øvre stokværk.

†*Klokke*, på 18 lispund, afleveredes ved klokkeindkrævningen 1528/29²⁷.

Klokkestol, 1936, af fyr; indskåret: »R. Møller 1936 C. Jensen«.

GRAVMINDER

*Gravsten*²⁸. 1) (Fig. 11). Figursten, fra 1600'ernes 2. fjerdedel, genanvendt og omhugget 1699 samt indskrift tilføjet efter 1740. Hvidgrå kalksten, 224 x 156 cm, ca. 13 cm tyk, med smalle, skråt affasede kanter. Til stenens oprindelige udsmykning hører rammens indskrift med reliefversaler: »Jeg ved at min frelser [lever]« etc. fra »Job 19 v.« [25—27], de små hjørnecirkler med evangelisterne og deres tegn (begge dele med parallelere blandt domkirkens gravsten²⁹) samt formentlig også de to bueslag, der flankerer krucifikset mellem figurene. På hver side af dettes høje korstræ står med relief versaler: »Christvs er død for vorre søder(!) Rom. 14«. Under bueslagene er de to personer enten om- eller nyhugget, antagelig »1699«, ifølge det årstal der er indhugget ved deres fødder (mens købmandens første kone endnu levede). De veludførte relieffigurer, der i kvalitet hæver sig over gennemsnittet, ses stående i bedestilling, han med prikthugget paryk, hun med hovedtøj. Kraftigt prikket baggrund. Fodfeltets fordybede versalindskrift (med andre bogstavtyper end randskriftens) må efter indholdet være tilføjet af den neden for nævnte købmands anden kone efter hans død: Hendrich Jacobsøn Kruuse, forhen borger og handelsmand »her i Aarhus«, f. i Kiøbenhavn 1671, d. 1740 i sit 69. år, »med sine kiere hustruer,

N. E. 1967

Fig. 11. Kasted. Gravsten nr. 1, 1625—50, genanvendt 1699 over handelsmand Hendrich Jacobsøn Kruise, d. 1740, og hans to hustruer (p. 1604). — *Tombstone no. 1 from 1625—50, re-used 1699 for the merchant Hendrich Jacobsøn Kruise, d. 1740, and his two wives.*

sl. Karen Hansdaatter«, f. i Aarhus?, død 1700, fik i seks års ægteskab tre sønner, og Else Frandsdaatter, f. »her i Aarhus« 1686, d. 17D i sit D år, efter at de havde levet sammen i ægteskab 28 år og avlet en søn og en datter. 1903 overførtes stenen fra kirkegården til skibets vestvæg³⁰, hvorfra den 1940 flyttedes til våbenhusets vestvæg.

2) (Fig. 12). O. 1662. Anne Pedersdatter, d. 166[2]³¹. Rødlig kalksten, 113 x 66 cm, hvis versificerede indskrift står med fordybede versaler på stenens nedre del:

»Hvad mig i fem oc tyvend aar er
skeed . . . rker som fremgaar Jeg
Anne Peders[datter] var med
Rachel ieg mit lif ombar vdi min
fjerde barselseng der ieg hafd' fød
en [d]eilig dreng

ieg boede her i Kolkiergaard i
ecteskab paa siette aar med erlig
mand Niels Thomesøn som er
igien Gvd vær hans løn vor beene
engang samlis her oc sielene i
glæde der

an(n)o d(omi)ni 166[2]J«.

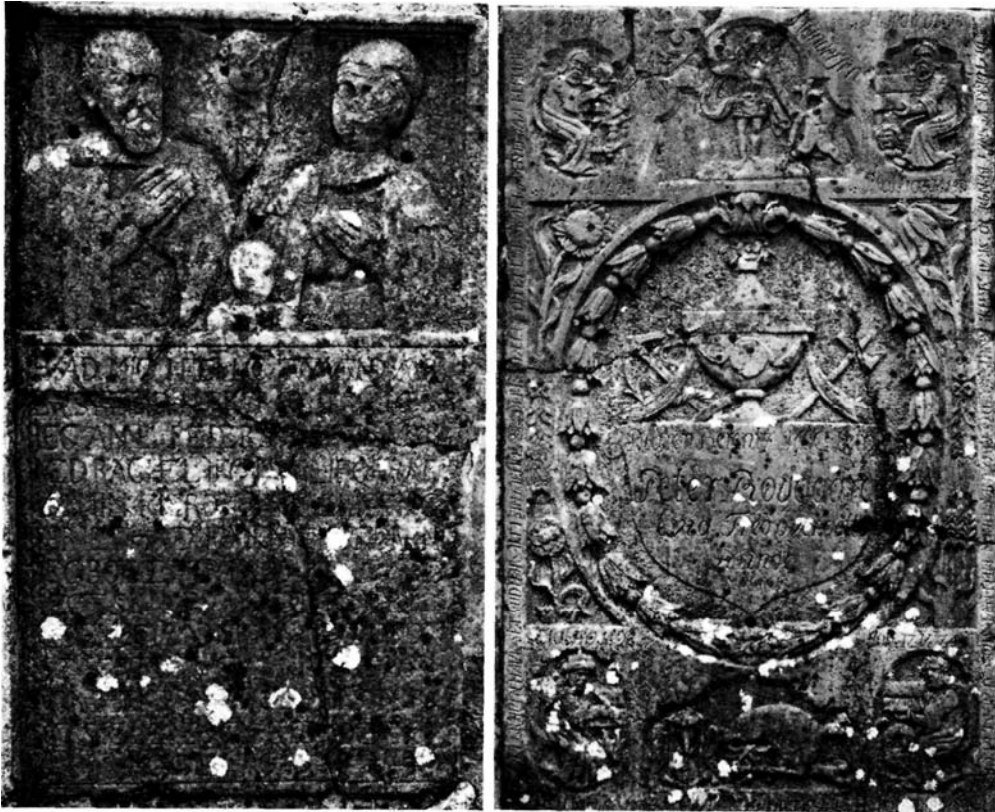
På stenens øvre del, omgivet af smal, profileret ramme, ses halvfigurer af ægteparret, i relief, let vendt mod hinanden og begge med sammenlagte hænder foran brystet. Han er kortklippet, med lille overskæg og større hageskæg, hun bærer konehue og folderig kappe, hvis store krave når ud over skuldrene. Forneden mellem ægteparret ses skulderpartiet af et lille barn, en faee, iført hue og lille krave, foroven et lidt større englehoved, hvorunder er indhugget ægtemandens sammenskrevne initialer »NT«. Den ret slidte, revnede sten er istandsat 1972³². På tårnets nordmur.

3) 1725—50, med sekundær indskrift o. 1796. Lysgrå kalksten, 212 x 150 cm og ca. 8 cm tyk. Af den oprindelige indskrift, med fordybede versaler, kan læses dels navnet »Nielsøn« i skriftfeltets øvre del, dels rester af en religiøs indskrift langs randen. Stenen hører til en større gruppe udført efter samme forlæg (jfr. bl.a. S. Oluf nr. 7, p. 1342) og i flere tilfælde, således som nr. 4 ndf., fra samme værksted. Den sekundære indskrift, med fordybet kursiv i skrift-feltets nedre del er over Michel Fogh, f. i ?onstrup 172?, d. 1798, og hustru Anna G. Møller, f. i Randers 1734, d. i Aarhus 1795, 61 år gl. Op ad skibets vestmur, i nord.

4) (Fig. 13) 1725—50, genanvendt 1801. Rødlig kalksten, 177 x 109 cm øg ca. 16,5 cm tyk. Af samme type og fra samme værksted som nr. 3, men med alle til billedfremstillingerne forklarende indskrifter, med fordybet kursiv og versaler, bevaret. I det nedre felt ses timeglas og kranium over knogler og herunder indskriften »Qvis evadet« (»hvem undslipper«). Langsidernes indskrift består af et gravvers, der slutter: »De tørre visnet been de io skal skyde knup, / og grønnes uden men naar siges skal staa op«. Ved genanvendelsen er den let hvælvede skriftplade inden for blomsterkransen blevet udhugget til en klassicistisk vase mellem anker og hammer, symboler for afdødes virksomhed som købmand. På det skjoldformede felt nedenunder den fordybede gravskrift, med kursiv: »Maren Berentz M. C. Leth³³ / Peter Røygard / Evig Fred over dette / Minde / MDCCCL«. Stenen er foroven repareret med et brudstykke af rødlig kalksten hvorpå en tovsnoning og volutknægt. På tårnets nordmur.

5) O. 1839²⁶. Proprietær Niels Knudsen Søndergaard til Kjerbygaard, f. på B. . .gaard 180?, gift ? med Maren Kiildsen af . . .gaard (een søn og to døtre). Nederst gravvers. Lys, rødbrun kalksten, 190 x 98 cm, med ret nedslidt, fordybet skriveskrift mellem langsidernes to bladranker, i relief, i forsænkede felter. I hjørnerne store blomsterrosetter, hvorimellem forsænkede felter med relief, foroven af vaseformet olielampe, forneden krydsende grene. På tårnets nordmur.

†Åben begravelse, o. 1660 tilhørende Kærbygård³⁴, indrettet i tårnrummet, hvortil der 1786¹², ligesom senere, var adgang fra kirkerummet gennem to halvdøre. 1862⁵ kaldt »kapellet«.

N.E. 1977

Fig. 12—13. Kasted. Gravsten. 12. Nr. 2, over Anne Pedersdatter, d. 1662. 13. Nr. 4, fra 1725—50, genanvendt 1801 (p. 1605 f). — *Tombstones. No. 2, c. 1662. No. 4, from 1725—50, re-used 1801.*

En *†ligkiste* med et balsameret kvindeligt havde ifølge synsprotokollen 1862⁵ endnu i mands minde stået i »kapellet«; jfr. ndf.

Kistekrucifiks (fig. 10), fra 1700'rne, af messing, den 24 cm høje, støbte figur fastgjort på et 49 cm højt kors, af messingblik, der nederst har kranium over knogler, drevet ud i metallet; skriftbåndspladen og timeglasset under figurens fødder er ligeledes udført i messingblik og pånittet. Krucifikset, der muligvis stammer fra den ovenomtalte *†kiste*, blev istandgjort 1865 og ophængt over korbuen, 1914 flyttet til skibets nordvæg⁵, 1973 til triumfvæggen ved siden af prædikestolen.

Kirkegårdsmonument (fig. 14-15, samt p. 1592), 1799—1803, sat over Anna Maria Mørch Secher, d. 1799, af hendes ægtefælle Ancher Jørgen Secher, over hvem de efterlevende børn efter hans død 1803 har anbragt en mindeplade.

Over en kraftig, leddelt plint af rød og gråhvid sandsten er rejst en enkel stele, med buet gavlf, af hvid sandsten. I forsiden er indfældet et 94 x 76 cm

stort relief af hvidt marmor, forestillende ægteparret hengivent vendt mod hinanden. På stelens nedre ramme står med indhuggede, sortmalede versaler: »Venskab og kjerlighed«, på soklen nedenunder den versificerede gravskrift:

»Som vidne om min tak og evig kiærlighed det mindestegn her staaer skal efterslægten sige han som det reise lod var i lyksalighed i huuslig held og fryd den sieldne lykkelige men ak den fryd forsvandt thi livet er en drøm erindringen er sød men dog af veemod om dette helliges den uforglemmelige kone madame Anna Maria Mørch Secher efter 29 aars 2 maaneders 14 dages kiærligste ægteskab som døden obløste(!) den 5. december 1799 af hendes evig trofaste Ancher Iørgen Secher«.

På stelens bagside er indfældet en rektangulær, hvid marmorplade med indhuggede versaler:

»Hun mig forlod som skabte al min glæde
min lykkes soel min fryd mit alt
ieg ene stod for tabet at begræde
for sorgen segnende jeg faldt
min siel er nu hos Gud og mine matte been
sødt hvile i min grav ved denne bauta steen

til taknemmelig erindring om
en elsket fader Hr. Ancher Iørgen Secher
som døde den 3die april 1803
af hans 6 sønner og 2 døttre«.

Under pladen to cirkulære marmorrelieffer symboliserende afdødes virksomhed, det ene med kornsegl og hvedeaks, det andet med draperet vase, kande, skriftrulle og vægt.

Det smukke, nyklassicistiske monument er formodentlig, som antaget af V. A. Secher³⁵, udført af billedhuggeren Nicolai Dajon, elev af og senere efterfølger for Johs. Wiedewelt som professor ved Kunstakademiet i København. Ifølge Secher skulle Dajon efter A. J. Sechers bestilling have udført portrætmedailloner af ægteparret efter Anna Maria Mørch Sechers død og disse da dannet grundlag for udførelsen af gravmælet.

Monumentet³⁶ er rejst i kirkegårdens nordvestre hjørne mellem fire store lindetræer og indesluttet af tolv granitborner hvorimellem kraftige jernkæder.

Fig. 14. Kasted. Kirkegårdsmonument, tilskrevet billedhuggeren Nicolai Dajon, sat over Anna Maria Mørch Secher, d. 1799 (p. 1607). —Churchyard monument, ascribed to the sculptor Nicolai Dajon, erected to Anna Maria Mørch Secher, d. 1799.

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. Præsteark.: Brabrand og Kasted. 1808—47. Libri datici (C 365a—16 og 17). — 1781—1848. Div. dokumenter (C 365a—20). - *Ved embedet:* Synsprotokol 1862 ff. — Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Århus amt i almindelighed p. 37—39, samt forkortelser p. 42—44.

Nationalmuseet. F. Uldall: Om de danske Landsbykirker I, 1873, 365 (ms). — Indberetninger ved Mogens Larsen 1972 (forundersøgelse af prædikestol), Olaf Hellvik 1973 (kalkmalerier), Vibeke Michelsen 1968 og 1977 (inventar og gravminder) og Anette Kruse 1977 (kalkmalerier, inventar og gravminder). - Fyldige *udskrifter* af de gennemgåede arkivalier findes i NM.s 2. afd.

Bygningsbeskrivelse ved Kjeld de Fine Licht 1978, kalkmalerier, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen 1977. Orgel ved Ole Olesen 1977.

Opmålinger og tegninger: *Nationalmuseet:* Aksel Skov 1935 (Opmåling og projekt til tårnforhøjelse), Bent Meyer 1971 (istandsættelsesforslag).

Litteratur. August F. Schmidt: Bidrag til Kasted Sogns Historie, i ÅrbÅrhSt. 1956, 279—306; MeddÅSt. 1974, 59—60.

¹ Århusgård og Åkær lens jordebog 1544, p. 33, udg. af Poul Rasmussen 1960, og Århus domkapitels jordebøger I, 78, udg. af samme 1972. Vedr. kirkers inkorporation i klostrene, se p. 1366. ² Udg. af Silkeborg lens jordebog 1586, p. 60 og 187, ÆldDaArkReg. II, 179 (1397) og KancBrevb. 21. marts og 10. okt. 1574. ³ LA Vib. Århus bispark. Sager vedr. bispeembedet 1604—1812 (G 3—1519). ⁴ LA Vib. Galten m.fl. hrd.s skøde- og panleprot. 1783 1803 (B 50 B—Sp 1) fol. 258ff. ⁵ Synsprot. 1862ff. ⁶ Behov for opretninger på sydsiden nævnes 1815 (LA Vib. Århus amts nordre provsti. Synsprot. 1813—44 (C 29 1—2)) og 1881 (note 5). ⁷ LA Vib. Provsteark. Ning og Hasle hrd. Synsprot. 1827—42 (C 30 B—3). ⁸ En del af stenene har hjørnerne afskåret i vinkel på ca. 45°, passende til hældningen på skibets tag. Sammenlagt synes der imidlertid i tårn, våbenhus og løsliggende på kirkegården at eksistere flere kvadre, end der har kunnet finde anvendelse ved den oprindelige kirke. ⁹ RA. DaKanc. B 160. 1572—1650. Indlæg til registre og tegneiser. 6. dec. 1630; KancBrevb. 4. jan. 1631. Jfr. RA. Jydske tegneiser 1650, fol. 265, 1. aug. 1650, hvor Radsted antagelig er en fejlskrivning for Kadsted (således stavet 1630). ¹⁰ Ifølge Uldall 1873 har rummet haft hvælv. ¹¹ RA. Rtk. Rev.rgsk. Århus stifts kirkeresk. 1680—94. ¹² LA Vib. Århus bispark. Kirkesyn 1700—02 (C 3—1166). ¹³ LA Vib. Brabrand og Kasted. Præsteark. Libri datici 1808—47. ¹⁴ Arbejdet, der vist blev forestået af arkitekten Carl Lange (1828—1900), medførte ikke så store bygningsændringer som planlagt, takket være kgl. bygningsinspektør V. Th. Walthers som vanligt besindige og velmotiverede erklæring i sagen (LA Vib. Bygn.-insp. Århus. Kirker J-R 1850—1905 (B 238 129)). ¹⁵ LA Vib. Provsteark. Århus købstad og Hasle hrd. Synsprot. 1807—54 (C 24—5). ¹⁶ Et par bjælkestykker opbevares i redskabsrummet. ^{16a} Enkelte spor af kalkmalerier fremkom også i skibet (jfr. korrespondance 1973 i NM). ¹⁷ 1890 og 1896 omlagdes gulvet i koret, først fordi altret var sunket ca. 1 tomme, senere p.g.a. svamp (note 5). ¹⁸ LA Vib. Brabrand og Kasted præsteark. Div. dok. 1781—1848. ¹⁹ Inventaret 1682/83 nævner, at sættet var af tin (note 11). ²⁰ Formentlig døds gave i forbindelse med Augusta Margareta Marschalcks død 1654. ²¹ 1973 fjernet; opbevares nu hos sognepræsten. ²² Ved Svenning Elmholdt, Århus. ²³ Aug. F. Schmidt 1956, p. 299: skænket af proprietær Dahl-Jensen, Kol-kærgård. ²⁴ Samme: skænket af proprietær Aage Møller, Kærbygård. ²⁵ Uldall p. 133. ²⁶ Aug. F. Schmidt p. 301. ²⁷ RA. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528—29 (Reg. 108 A, nr. 21). ²⁸ To gravsten ønskedes 1871 flyttet fra deres plads syd for våbenhuset (note 5). ²⁹ Jfr. nr. 46, p. 790, nr. 55 og 58, 797 ff. ³⁰ Aug. F. Schmidt p. 300. ³¹ Års-

N.K. 1968

Fig. 15. Kasted. Bagsiden af gravmælet over Anna Maria Mørch Secher (jfr. fig. 14), med mindeplade over ægtemanden, Ancher Jørgen Secher, d. 1803 (p. 1607). — *Back of monument to Anna Mørch Secher (cf. fig. 14) with memorial tablet for her husband, Ancher Jørgen Secher, d. 1803.*

tallet læst af Chr. Heilskov, jfr. JySaml. 3. rk. VI,399.³² Ved konservator Vitus Nielsen.³³ Formodentlig Røygards to koner (note 31).³⁴ LA Vib. Århus bispeark. Hasle hrd.sbog 1661 (C 3—1083).³⁵ Meddelelser om Slægten Secher (Siker), samlede af V. A. Secher. 2. udg. 1939, p. 194.³⁶ Ifølge Secher p. 197 skulle gravmælet ifølge stiftsøvrighedens resol. af 21. juli 1828 vedligeholdes for renten af et beløb på 100 rdl., der oprindeligt ved fundats af 28. sept. 1769 skulle gå til vedligeholdelse af Christen Michelsen Sikkers begravelse i Århus domkirke, jfr. p. 920, nr. 12.

SUMMARY

This quite small church is situated in a magnificent position on top of a hill in a landscape of unique geological distinction about five miles north-west of Århus. The original part of the building, the chancel and nave, has a more or less square groundplan, and was built in the latter half of the 12th century of well dressed granite ashlar, without any characteristic details. About 1510 cross-vaulting of the usual type was constructed in the chancel. It was also about this time that a porch was built in front of the south door of the nave as was a tower at the west gable. It is difficult to decide whether this tower was completed and later partly demolished or whether the work came to a halt halfway. Anyhow the lower part of the tower had to share a roof with the nave in more recent times until 1935 when the upper part of the existing tower was built.

A simple *mural* decoration (fig. 6) was revealed in the chancel vaulting of the type normal for the last quarter of the 15th century. The remains of a mural inscription under the chancel arch, perhaps a record of ministers of the church, has been whitewashed again.

The owners of the nearby estate of Kærbygård donated many *items of furniture* including the altar chalice (fig. 8) in 1714, and the splendid brass altar candlesticks, 52 cm tall, (fig. 9) in 1654. The Romanesque granite baptismal font has small human heads on the corners of the base. The bell is mediaeval and without inscription. -A number of Baroque *tombstones* have been re-used and modernised c. 1700 (no. 1, fig. 11) and c. 1800 (no. 4, fig. 13). In the north-west corner of the churchyard under the limetrees is a Neo-Classical sepulchral monument erected 1799—1803 (fig. 14—15) for one of the owners of Kærbygård, A. J. Secher and his wife, thought to have been made by the sculptor Nicolai Dajon (1748—1823).

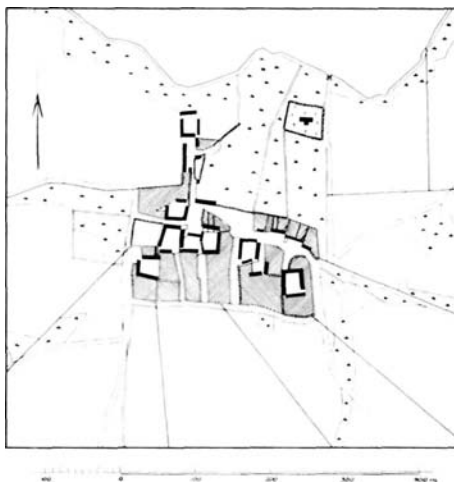

Fig. 16. Kasted 1:10000, målt 1799 af E. Wesenberg. Udstykninger medtaget til 1862.
Map of the village 1799.